

مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی از منظر خسارات زیست محیطی

مؤلفین

محمود طاهری

(دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق بین الملل دانشگاه آزاد

اسلامی واحد دامغان)

دکتر داوود داداش نژاد

(عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان)

(برگرفته شده از پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق بین الملل)

سرشناسه	:	طاهری، محمود، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور	:	مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی از منظر خسارات زیست محیطی / مولفین محمود طاهری، داوود داداش نژاد دلشاد.
مشخصات نشر	:	تهران : سخنوران، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۱ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۴۵۵-۳۰۹-۴
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبیا
موضوع	:	مسئولیت ناشی از خسارت های زیست محیطی
موضوع	:	Liability for environmental damages
موضوع	:	مسئولیت پذیری دولت
موضوع	:	Government accountability
موضوع	:	سیاست محیط زیست
موضوع	:	Environmental policy
موضوع	:	حقوق محیط زیست
موضوع	:	Environmental law
موضوع	:	مسئولیت های زیست محیطی
موضوع	:	Environmental responsibility
شناسه افزوده	:	داداش نژاد، داوود، ۱۳۱۰ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۶ م ۵۲/۷ K۹۵۵
رده بندی دیویی	:	۳۴۱/۷۶۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۷۰۱۸۵۳

مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی از منظر خسارات زیست محیطی

تألیف: محمود طاهری، داوود داداش نژاد دلشاد

ناشر: سخنوران

سال و نوبت چاپ: ۱۳۹۶-اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۵-۳۰۹-۴

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

چکیده.....	۹
مقدمه.....	۱۱

فصل اول/ مفاهیم و تعاریف و مبانی تحقیق

مبحث اول: مسئولیت مدنی.....	۱۵
گفتار اول: مفهوم مسئولیت مدنی.....	۱۵
گفتار دوم: تفاوت مسئولیت مدنی با مسئولیت اخلاقی.....	۱۶
گفتار سوم: قلمرو مسئولیت مدنی.....	۱۶
گفتار چهارم: ارکان مسئولیت مدنی.....	۱۶
گفتار پنجم: مبانی مسئولیت مدنی.....	۱۷
مبحث دوم: توضیح اصطلاحات و اهمیت مباحث زیست محیطی.....	۱۸
گفتار اول: توضیح چند اصطلاح در مبانی مسئولیت مدنی.....	۱۸
بند اول: اماره مسئولیت.....	۱۸
بند دوم: فرض مسئولیت.....	۱۹
بند سوم: مسئولیت محض.....	۲۰
گفتار دوم: اهمیت مباحث زیست محیطی.....	۲۱
مبحث سوم: مسئولیت بین المللی.....	۲۲
گفتار اول: تعریف مسئولیت بین المللی.....	۲۲
گفتار دوم: سابقه تدوین قواعد حاکم بر مسئولیت بین المللی دولت‌ها در زمینه حقوق بین الملل.....	۲۲
گفتار سوم: مبانی و مفاهیم مسئولیت بین المللی.....	۲۳
بند اول: مسئولیت مبتنی بر خطا.....	۲۳
بند دوم: نظریه خطر یا مسئولیت عینی.....	۲۳
بند سوم: مسئولیت بین المللی ناشی از اعمال منع نشده در حقوق بین الملل.....	۲۴
مبحث سوم: مروری بر تاریخچه محیط زیست.....	۲۵
گفتار اول: محیط طبیعی.....	۲۷
گفتار دوم: محیط اجتماعی.....	۲۷
گفتار سوم: محیط انسان ساخت.....	۲۸
گفتار چهارم: جهان بدون مرز.....	۲۸

گفتار پنجم: همایش‌های بین‌المللی محیط زیست	۳۰
مبحث چهارم: مفهوم خسارت زیست محیطی	۳۸
گفتار اول: مفهوم خسارت زیست محیطی از دیدگاه حقوق دانان	۳۸
گفتار دوم: مفهوم خسارت زیست محیطی از دیدگاه دستورالعمل	۴۱
بند اول: خسارت به گونه‌ها و زیست گاه‌های طبیعی	۴۱
بند دوم: آلودگی زمین	۴۳
بند سوم: ضربه به آب	۴۳

فصل دوم / مفهوم اشخاص حقوقی و مسئولیت آنها در حفاظت از محیط زیست

مبحث اول: مفهوم اشخاص حقوقی	۴۶
گفتار اول: شخصیت حقوقی در ایران	۴۸
گفتار دوم: شرایط ایجاد شخصیت حقوقی	۴۹
گفتار سوم: قواعد مسئولیت اشخاص حقوقی	۵۰
گفتار چهارم: مسئولیت اشخاص حقوقی	۵۴
گفتار پنجم: مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی	۵۵
گفتار ششم: مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی	۵۶
گفتار هفتم: مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در موضوعه ایران	۶۱
مبحث دوم: شخصیت حقوقی بین‌المللی	۶۳

فصل سوم / مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در حفاظت از محیط زیست

مبحث اول: سابقه تدوین قواعد حاکمیت بر مسئولیت	۶۷
مبحث دوم: حقوق بین‌الملل محیط زیست	۶۸
گفتار اول: تعریف محیط زیست	۶۸
گفتار دوم: پیشینه و تحولات حقوق بین‌الملل محیط زیست	۶۹
بند اول: اعلامیه‌ی کنفرانس ملل متحد در مورد محیط زیست انسان (اعلامیه استکهلم)	۷۰
بند دوم: منشور جهانی طبیعت	۷۱
بند سوم: اعلامیه‌ی کنفرانس ملل متحد در مورد محیط زیست و توسعه (اعلامیه‌ی ریو)	۷۲
مبحث سوم: انواع آلودگی‌ها	۷۳
گفتار اول: آلودگی آب‌ها	۷۳
گفتار دوم: منابع آلودگی آب‌ها	۷۳
بند اول: کشتیرانی	۷۴

بند دوم: آلودگی ناشی از ریزش مواد زائد	۷۶
بند سوم: آلودگی ناشی از فعالیت های مستقر در خشکی	۷۷
بند چهارم: آلودگی ناشی از فعالیت های بستر دریاها	۷۸
مبحث چهارم: طرح های صنایع (اشخاص حقوقی) برای مسئولیت	۸۰
گفتار اول: آلودگی هوا	۸۱
بند اول: اقدامات بین المللی در مورد تغییرات آب و هوا	۸۱
بند دوم: اقدامات بین المللی در حفاظت از لایه ازن	۸۳
گفتار دوم: تنوع بیولوژیکی	۸۴
بند اول: آلودگی ناشی از انتقال زباله های خطرناک	۸۶
بند سوم: مقررات بین المللی برای حفاظت در مقابل آلودگی ناشی از زباله های خطرناک	۸۷
بند دوم: کمیسیون مسئولیت مدنی برای خسارات ایجاد شده طی حمل کالاهای خطرناک	۸۹
مبحث پنجم: مسئولیت مشترک و متفاوت در محیط زیست	۹۲

فصل چهارم / مبانی و آثار مسئولیت در قبال خسارت زیست محیطی در ایران و حقوق

بین الملل

مبحث اول: ماهیت مسئولیت ناشی از خسارت های زیست محیطی	۹۸
مبحث دوم: مبنای مسئولیت ناشی از خسارت های زیست محیطی	۱۰۷
گفتار اول: توجیه حقوقی	۱۰۸
گفتار دوم: توجیه اقتصادی	۱۱۰
مبحث سوم: مبنای مسئولیت مدنی زیست محیطی در حقوق ایران	۱۱۱
گفتار اول: نظریه کلی	۱۱۱
گفتار دوم: دگرگونی نظریه تقصیر در غرب	۱۱۲
مبحث چهارم: رابطه سببیت	۱۱۵
مبحث پنجم: مسئول جبران و پیشگیری از خسارت زیست محیطی	۱۲۰
مبحث ششم: عوامل توجیه کننده مسئولیت زیست محیطی	۱۲۳
گفتار اول: دخالت شخص ثالث	۱۲۳
گفتار دوم: عوامل توجیه کننده اختیاری	۱۲۵
مبحث هفتم: آئین های عدم اجرا در محیط زیست	۱۳۳
گفتار اول: تأثیر فاضلاب و پس آبهای صنعتی کارخانجات بر آبریان	۱۳۷
بند اول: فاضلاب کارخانجات متالورژی	۱۳۸
گفتار دوم: کاهش آلاینده ها	۱۴۳

۱۴۴	گفتار سوم: ابزارهای کنترلی و نظارتی
۱۴۹	نتیجه‌گیری
۱۵۵	پیشنهادهات
۱۵۷	منابع

www.ketab.ir

چکیده

محیط زیست یکی از بسترهای داغ بحث سیاست جهانی است. فقط ضرورت بقاست که انسان را واداشته روی این واژه تأکید کند و آنرا چون یک بحث سیاسی - اجتماعی جدی بگیرد، تا با جلوگیری از برهم خوردن هارمونی نظام طبیعت حاکم بر زمین، ناجی زمین و موجودات آن باشد. زمین، آب و انسان سه بازوی به هم پیوسته حیات هستند که باید در تعادل و هارمونی نگهداشته شوند. برهم خوردن یکی از این بازوها همه چیز را با یک فلسفه زندگی روی زمین را برهم می‌زند. مسئولیت بین المللی به عنوان یک نهاد حقوقی به منظور جبران خسارت ناشی از فعل یا ترک فعلهای اعضای جامعه بین المللی که به سایر اعضا وارد شده است، می‌باشد. امروزه التزام به جبران خسارات زیست محیطی را با آن قواعد عام مسئولیت بین المللی به عنوان اصل مبنایی در جهت حمایت و حفاظت از محیط زیست مورد شناسایی واقع شده است. حق استفاده از محیط زیست سالم یکی از حقوق بنیادین افراد محسوب می‌شود و نگهداری از آن تکلیف عمومی است. با وجود این، فوقه مسئولیت مدنی نیز نسبت به ادای چنین تکلیفی بیگانه نیست. قواعد سنتی و مدرن مدنی در پاسخگویی به خسارت های زیست محیطی کارآمد نیست.

مقدمه

طبیعت و محیط زیست، موهبتی خداوندی است که از مجموعه موجودات، منابع و عوامل و شرایط هماهنگی که در اطراف هر موجود زنده وجود دارد و ادامه حیات به آن وابسته است به وجود می آید. توجه به مقوله محیط زیست و اهمیت آن در زندگی امروز بشر، امری است که نمی توان از آن به سادگی گذشت؛ چرا که طبیعت، برای بقای نسل بشر تربیه شده است و پیوندی ناگسستنی میان انسان و طبیعت از دیر باز وجود داشته است. محیط زیست سالم، زمینه ساز توسعه و پیشرفت هر جامعه است. افزایش جمعیت و توسعه تمدن صنعتی، سلامت محیط نسل های کنونی و آینده را در معرض تهدید قرار داده است. یکی از راه های مهم حفاظت از محیط زیست و ارتقای سلامت آن، افزایش سطح آگاهی جامعه نسبت به آلودگی های زیست محیطی است. آلودگی های محیط زیست بر کیفیت و چرخه طبیعی اثر می گذارند و پی آمدهای زیان باری برای زندگی انسان، حیوان، گیاه و بناها دارند. در جهان امروز، مسئله آلودگی و خسارت زیست محیطی، یکی از مهم ترین و حادثترین بحران های تمدن انسانی است، تا جایی که برای موجودیت انسان و جانوران تهدید محسوب می شود. تلاش های فراوانی در سطح جهان در خصوص حفظ محیط زیست در جهت جلوگیری از شدت و پیشرفت این بحران جهانی صورت گرفته است، تا جایی که امروزه محیط زیست از مهم ترین مصادیق همبستگی بین المللی بشمار آمده است. این تلاش ها منجر به برگزاری کنفرانس های متعدد و تصویب

کنوانسیون های زیست محیطی با هدف حمایت از محیط زیست شده است. از مهمترین کنوانسیون های تصویب شده در زمینه محیط زیست، می توان کنوانسیون استکهلم، کنوانسیون ريو و کنوانسیون تغییرات اقلیمی را نام برد. دستیابی به این هدف زیست محیطی مستلزم مسئولیت پذیری همگان و مشارکت عمومی در روند تصمیم سازی های زیست محیطی است؛ نظر به جایگاه ممتاز دولت ها در محیط بین الملل و نقش آن ها به عنوان بازیگران سستی مسئول تنظیم روابط مذکور، آن ها بیشترین بار مسئولیت اتخاذ اقدامات و سیاست های زیست محیطی در محدوده قلمرو خود را بدوش خواهند کشید. تعهدات آن ها در مجموعه حقوق بین الملل محیط زیست (تعهدات عرفی و قراردادی) مبنای مسلم مسئولیت های مذکور است مسئولیتی که دارای خلاءها و تاریکی هایی می باشد. از طرف دیگر اصل جبران خسارت در حقوق بین الملل محیط زیست نیز با توجه به ویژگی های منحصر به فرد خسارات زیست محیطی با چالش هایی روبرو است. زیست بوم کره زمین در مقابل انسان هایی که از آن بهره مند میشوند حق موجودیت پایا و امن و جلوگیری از تخریب را دارد. در مقابل حق استفاده از محیط زیست سالم و پایداری از حقوق بنیادین افراد است که در دو سده اخیر با رشد فناوری و صنعتی تر شدن جوامع به نتیجه آن افزایش جمعیت و تولید بیشتر است روز به روز اهمیت پررنگ تری به دست می آورد و از آنجایی که پیشرفت های رو به اوج جامعه بشری حقوق شهروندان امروز و زنجیره نسل های فردا و همچنین زیست بوم پایا را در معرض تضییق قرار داده است. نیاز به تبیین نظام مسئولیتی پویا و کارآمد مسئولیتی اهمیتی دو چندان می یابد. چرا که به نظر میرسد نظام مسئولیت مدنی سستی نمیتواند پاسخی جامع و

دیدنی همه جانبه به این مسئله حیاتی جامعه امروز داشته باشد. (۱) کاتوزیان و انصاری ۱۳۸۷ صفحه ۲۸۶ با توجه به مطالب فوق سوالاتی در ذهن محقق است که نظام مسئولیت مدنی در اشخاص حقوقی ناشی از خسارت زیست محیطی در حقوق ایران و بین الملل به چه نحوی است؟ یا نحوه جبران خسارت اشخاص حقوقی در خسارات زیست محیطی در حقوق بین المللی و حقوق موضوعه ایران به چه نحوی می باشد. با این تفاسیر می توان اذعان نمود شناسایی قواعد حاکم بر مسئولیت مدنی زیست محیطی می تواند نقش به سزایی در جهت تحقق هرچه بهتر جبران خسارت در این حوزه را داشته باشد. لذا بر همین اساس محقق سعی دارد بر شناسایی مسئولیت مدنی و نحوه جبران آن در اشخاص حقوقی ناشی از خسارت زیست محیطی در حقوق ایران و بین الملل بپردازد تا با نتایجی که از این تحقیق بدست می آید بتوانیم در جهت تسهیل بخشیدن به یک نظام کارآمد و هماهنگ برای کاهش خسارت در حوزه ی محیط زیست مورد استاده قرار گیرد.